

- Itkonen, Esa (1976): Was für eine Wissenschaft ist die Linguistik eigentlich?; in: *Wissenschaftstheorie der Linguistik*. Hrsg. von Dieter Wunderlich. Kronberg: Athenäum 1976, 56-76.
- Maegaard, Bente/Ruus, Hanne (1978): DANWORD. Hyppighedsundersøgelser i moderne dansk: Baggrund og materiale; in: *danske studier* 1978, 42-70.
- Maegaard, Bente/Ruus, Hanne (1980): Danske almindelige ord: rangfrekvenslister og deres brug; in: *SALM 1*, 1980, 5-22.
- Maegaard, Bente/Ruus, Hanne (1981a): *Hyppige ord i Danske Børnebøger*. København: Gyldendal 1981.
- Maegaard, Bente/Ruus, Hanne (1981b): *Hyppige ord i Danske Romaner*. København: Gyldendal 1981.
- Maegaard, Bente/Ruus, Hanne (1986): *Hyppige ord i Danske Aviser, Ugeblade og Fagblade*. 2 bd. København: Gyldendal 1981.
- Mentrup, Wolfgang (1979): Überlegungen zur Zusammenstellung und Verwendung eines Korpus für ein großes interdisziplinäres Wörterbuch der deutschen Sprache; in: *Bergenholtz/Schaeder 1979*, 128-203.
- Mikkelsen, Hans-Kristian (1989): Fagsprog og almensprog: særsprog og fællessprog; in: *Netværk LSP SSP. Nyhedsbrev* 2, 1990, 1-6.
- Politov, Stefan (1987): Zur Entwicklung der statistischen Fachsprachenlexikforschung. *Special Language*; in: *Fachsprache* 9, 1987, 149-166.
- Rieger, Burkhard (1979): Repräsentativität. Von der Unangemessenheit eines Begriffs zur Kennzeichnung eines Problems linguistischer Korpusbildung; in: *Bergenholtz/Schaeder 1979*, 52-70.

Noter:

- 1) I dette bidrag gentages noget af argumentationen fra Bergenholtz-1988; som dog modificeres på enkelte punkter.
- 2) Hermed modificeres formodningen i Bergenholtz 1988, 231, hvor et omfang på 1 mio tekstord antoges at være tilstrækkelig for prædikatet **eksemplarisk** fagtekstkorpus.
- 3) De her beskrevne korpora stilles gratis til rådighed; interesserede forskere bedes henvende sig til Handelshøjskolen i Århus.

Mette Kunøe og Erik Vive Larsen (udg.):
3. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 1990

De refleksive pronomener i dansk

Af Søren Brandt

1 Indledende bemærkninger

Danske grammatikker beskriver brugen af de refleksive pronomener dels ved *subjektreglen* hvorefter 'sig og sin henviser til sætningens grundled' og dels ved en række undtagelser hertil, idet 'I nogle tilfælde henviser sig og sin til et andet ord end sætningens grundled' (Mikkelsen 1911, 258). I modsætning hertil benytter vi den af (Diderichsen 1939) beskrevne regel som man kunne kalde *omsagnsreglen*, hvorefter et refleksiv i omsagnsdelen af en prædikation skal have dennes subjekt eller *basis* som korrelat. I en prædikation på sætningsform er subjektet *basis* og resten omsagn, så subjektreglen følger af omsagnsreglen; men den dækker også de øvrige tilfælde hvor refleksiv kan benyttes.

Nærværende beskrivelse, der er en komprimeret udgave af (Brandt 1990), er baseret på det sprog jeg mener jeg selv benytter, idet det bemærkes at jeg nok er mere liberal med hensyn til at acceptere refleksiv reference end det er sædvanligt blandt akademikere. Denne liberalitet afspejler derimod en sprogbrug, man ofte finder i almindeligt utvunget tale- og skriftsprog, og under alle omstændigheder må man som sprogbeskriver forlade sig på sin egen sprogforfølelse når man vurderer en lang række mere eller mindre hypotetiske og ofte af andre grunde lidet mundrette konstruktioner.

Vi følger Chomskys skelnen mellem anaforske og pronominale elementer, men betegner her disse elementer som henholdsvis *heteronome* og *autonome* pronomener. Disse betegnelser afspejler den regel at heteronome pronomener skal have et *korrelat*, mens dette ikke gælder de autonome pronomener. I de efterfølgende eksempler er korrelater ofte angivet ved hjælp af indekser.

2 Projektiv syntaks

Ved udformningen af beskrivelsen benytter vi hvad vi skal kalde *projektiv syntaks*. Dens grundlæggende konvention er at alle syntaktiske konstruktioner, når der ses bort fra ledfølgen, kan beskrives ved genskrivningsreglen:

$$X' \Rightarrow X' Y'$$

Reglen symboliserer at et led af en bestemt type og niveau (bar), her angivet som X' , opbygges af et *kerneled* af samme type samt ingen, et eller flere *adled* af vilkårlig type. Kerneleddet har enten samme niveau som hele leddet eller det næste lavere niveau. Ledtypen har en af værdierne N [ominall], V [erball], A [djektiv] eller P [ræposition], og niveauet antages at ligge i intervallet fra 0 til 2, hvor 0 er det *leksikalske* niveau, så X^0 symboliserer et leksikalsk element som er *kernen* i konstruktionen. De højere niveauer X^1 og X^2 betegnes som *projektioner* af X^0 . En projektion på det højeste mulige

niveau kaldes en *maksimalprojektion* eller et *helled*, og man symboliserer ofte helled ved XP (P = phrase). Det antages normalt at kun helled kan være adled i en konstruktion, så der i region ovenfor skal stå YP i stedet for Y.

Med et maksimalt projektniveau på 2 er der kun to regler der ændrer niveauet, og adleddene (*udvidelserne*) i disse regler har fået særlige betegnelser. I den regel der udvider X° til X' kaldes de *komplement*, og i den regel der udvider X' til X'' skal vi analogt kalde dem *eksplement*, da det naturlige danske ækvivalent 'bestemmer(led)' for den engelske betegnelse 'specifier' allerede er i brug, nemlig for eksplementet i et nominalhelled.

I de tre regler der ikke ændrer projektniveauet kaldes adleddene *adjunkter*, henholdsvis *minimale*, *mediale* og *maksimale*, og analoge betegnelser benyttes for de tilsvarende kerneled. Den ovenfor viste genskrivningsregel giver altså anledning til ialt fem forskellige konstruktionsregler:

	Konstituent	Kerneled	Adled
X'' => X'' YP''	Maksimalled''	Maksimalled''	Maksimaladjunkt
X'' => X' YP''	Maksimalled''	Medialled	Eksplement
X' => X' YP''	Medialled	Medialled	Medialadjunkt
X' => X YP''	Medialled	Minimalled	Komplement
X => X YP''	Minimalled	Minimalled	Minimaladjunkt

Konstruktioner og ledtyper i projektiv syntaks. *' eller *helled*

Den følgende diskussion drejer sig kun om underordningskonstruktioner, mens sideordningskonstruktioner holdes ude af billedet. Dette skyldes at der kan refereres til en sideordnet gruppe af nominaler under ét, eller der kan refereres fra et af disse til et nominal uden for; men der kan aldrig henvises refleksivt mellem nominaler i samme sideordningskonstruktion. Når semantisk sideordning udtrykkes ved præposition (*med*) er reflektiv derimod normalt:

[Vi så] Peter₁ og hans₁/*sine₁ børn.
[Vi så] Peter₁ med hans₁/sine₁ børn.

3 Refleksiver i nominalhelled

Et nominalhelled forudsættes opbygget som følger:

Maksimaladjunkt:	Relativsætninger, appositioner, m.v.
Eksplement:	Bestemmerled
Medialadjunkt:	Adjektivled, frie adverbialer
Komplement:	Bundne adverbialer
Minimaladjunkt:	Måske visse adverbier (<i>nok</i>)

Ved *bundne* adverbialer forstår vi de udvidelser der subkategoriseres af kernen, som *angreb* [på NP], *forståelse* [for NP], mens øvrige adverbialer er frie, som *angreb* [5. december 1934], *forståelsen* [i Berlin]:

Forståelsen i Berlin for Italiens angreb på Abessinien 5. december 1934

Blandt adleddene kan kun et *genitivt bestemmerled* være korrelat for et reflektiv, da de andre ikke er nominale. Endvidere kan der refereres refleksivt til *nominalet som helhed*, og vi benytter betegnelserne *genitivreference*

og *helhedsreference* om disse to typer reference. Desuden kan der refereres til et andet led i sætningen, hvilket vi betegner som *ekstern reference*.

Pronomener i adnominale maksimaladjunkter

Fra en *adnominal relativsætning* kan eller skal der refereres refleksivt til nominalleddet, såfremt reflektiv reference kan eller skal benyttes i den tilsvarende selvstændige sætning. Derimod er ekstern reference umulig:

[Jeg mødte] en mand (som) *sine/hans venner stoled på.
[Jeg mødte] en mand (som) jeg ikke troede ville snyde sine venner.
Han₁ mødte en mand (som) jeg ikke troede ville snyde *sig₁/ham₁.

Man kan også finde *helhedsreference fra et reflektiv i en apposition*. Ekstern reflektivreference er mulig, men autonom reference synes naturligere:

[Jeg mødte] N.N., en af sit lands største forfattere.
[Han₁ mødte] N.N., en af hans₁/?sine₁ største beundrere.

Relativsætninger og appositioner følges ad med hensyn til *genitivreference*, idet der kun er mulighed for autonomt pronomener:

Peters₁ forældre som ikke kunne lide *sine₁/hans venner
Peters₁ forældre, nogle af *sine₁/hans største beundrere

Pronomener i adnominale adverbialer

Reflektiv *genitivreference* er mulig fra både frie og bundne adverbialer; men reflektiv er kun almindeligt ved bundne led samt ved konjunktionalled:

[Vi hørte] Peters₁ beretninger om sine₁/*hans₁ oplevelser.
Peters₁ gav til sine₁/?hans₁ børn var meget kostbare.
Peters₁ pligter som tillidsmand for sine₁/*hans₁ kolleger optog ham.

Ved frie led er reflektiv *genitivreference* kun almindelig, når kerneleddet har prædikativ karakter, så adverbialet ville kunne opfattes som f.eks. tids- eller stedsadverbial i en tilsvarende sætning:

[Vi hørte om] Peters₁ løfte i sin₁/?hans₁ dødstime.
[Vi hørte om] Peters₁ omvendelse på sin₁/?hans₁ vej til Jerusalem.
[Vi bad] Peters₁ venner fra *sin₁/hans₁ ungdom [hilse ham₁].
[Vi bad] Peters₁ venner fra *sit/hans₁ stamværtshus [hilse ham₁].

Når reflektiv *genitivreference* er mulig, og det pågældende led ikke er sætningssubjektet, kan et pronomener henviser til enten det umiddelbart overordnede led eller subjektet, og her foretrækkes autonom subjektreference:

John₁ blev overrasket over Peters₂ optræden
på ?sin₁/hans₁/sin₂/*hans₂ fødselsdag.
som tillidsmand for ?sine₁/hans₁/sine₂/*hans₂ kolleger.

Ved *helhedsreference fra adverbialer* er refleksiv hovedreglen, dog at nominalled der betegner *ting* ofte har autonom reference:

[Med] John i sin/*hans egen seng for en gangs skyld
[kan jeg godt finde plads til dig i min].
[Vi gav] Peter med sit dårlige ben [ekstra god tid].
[Vi mødte] Peter med sine børn [på Møns Klint].

Hvis der er formel mulighed for såvel genitivreference som helhedsreference, vil refleksivet fortrinsvis have helhedsreference, og hvis genitivreference er tilsigtet, vil autonomt pronomen normalt blive foretrukket:

[Vi mødte] Peters. søn_e med *sine_e/sine_e børn.
[Vi mødte] Peters. søn_e med hans_e/*sin_e/*hans_e/sine_e første kone.
[Vi købte] Peters. bog_e med hans_e/*sine_e/?dens_e/sine_e fine billeder.

Hvis et nominal uden genitivt bestemmerled, der ikke er subjekt i sætningen, har tilknyttet et adverbial, refereres der normalt refleksivt til subjektet; men autonom reference forekommer når kerneleddet er et verbalsubstantiv med et underforstået subjekt der ikke er identisk med sætningssubjektet:

Peter_e var glad for billedet af sig selv/?sig/*ham_e.
Peter_e var glad for kollegerne på sit/*hans_e arbejde.
Peter_e var glad for bedømmelsen af ??sit/?hans_e/hans_e arbejde.

Sammenfatning om pronomener i nominale adled

Med visse mindre forbehold gælder der følgende regler for valget mellem autonomt og refleksivt pronomen ved reference fra et nominalt adled: (1) Ved helhedsreference foretrækkes altid refleksiv. (2) Ved genitivreference foretrækkes refleksiv, undtagen fra maksimaladjunkter og fra medialadjunkter til ikke-prædikative nominalkerneled. (3) Ved ekstern reference er refleksiv altid både muligt og foretrukket. For at bringe denne beskrivelse i overensstemmelse med omsagsreglen kræves blot de ikke urimelige antagelser at et nominalled er basis for sine adjunkter og komplementer, og at et eksplement er basis for det nominalled det er tilknyttet.

4 Refleksiver i finitte verballed

Et verbalhelled forudsættes opbygget med følgende struktur, som ganske vist strider mod den klassiske transformationsgrammatik, men som i nyere behandlinger af skandinaviske sprog ikke sjældent benyttes:

Maksimaladjunkt:	Sætningsadverbialer
Eksplement:	Subjekt
Medialadjunkt:	Frie indholdsadverbialer
Komplementer:	Direkte og indirekte objekt, fast subjektprædikat, objektprædikat, bundne adverbialer m.v.
Minimaladjunkt:	Verbaladverbialer

Med hensyn til adverbialtyper følger vi (Diderichsen 1946, 179-82). Et sætningsadverbial ('neksusadverbial') karakteriserer hele sætningen; mens de øvrige adverbialer ('indholdsadverbialer') i snævrere forstand karakteriserer verbalhandlingen, idet *frie indholdsadverbialer* 'ikke udgør nogen nødvendig Bestanddel af Verbets Konstruktion' og typisk betegner tid, sted, må-

de o.lign., mens de resterende adverbialer er tilknyttet selve verbalbetydningen, enten med fast form og lidet selvstændigt indhold, *verbaladverbialer*, eller med variabelt udtryk og indhold, *komplementer*.

Refleksiv reference til subjekt

Der henvises refleksivt til subjektet fra praktisk taget alle andre led i sætningen, muligvis med undtagelse af sætningsadverbialer. Ved det sætningselement der betegnes som *omstændighedsbestemmelse* (Mikkelsen 1911, 104-5) kan man finde eksempler som følgende, hvor refleksiv foretrækkes, men det kan skyldes at sætningssubjektet er implicit subjekt for participiet:

?Hans/sine omkostninger fraregnet havde han ikke meget tilovers.
Forudsat rigtigheden af ?hans/sine antagelser
måtte han forkaste denne teori.

Derimod er ord som *heldigvis*, *desværre* oplagte sætningsadverbialer, og hvis de forbindes med et pronomen, foretrækkes der muligvis autonom henvisning. Dette gælder imidlertid ikke det indholdsmæssigt lignende *til sit held*:

Heldigvis for ham_e/?sig (selv) trak han_e beskyldningerne tilbage.
Desværre for ham_e/?sig (selv) trak han_e ikke beskyldningerne tilbage.
Til ??hans_e/sit held trak han_e beskyldningerne tilbage.
Han_e trak til *hans_e/sit held beskyldningerne tilbage.

Et andet led hvor man kunne mistænke refleksiv subjektreference for at være udelukket er objektprædikatet, da det er omsagn i en prædikation med objektet som basis. Dette forhindrer dog ikke refleksiv subjektreference:

Peter_e kaldte John_e sin_e far.

Derimod undgås normalt refleksiv subjektreference fra en apposition, uanset om der er en eller flere tolkningsmuligheder:

Sheiken_e kyssede sin_e yndlingshustru, en af hans_e 400 hustruer.

Refleksiv reference til indirekte objekt

Mellem det indirekte og det direkte objekt består der et neksusagtigt forhold med det indirekte objekt som basis (Diderichsen 1946, 170), og det er almindeligt at der henvises refleksivt til det indirekte objekt fra det direkte objekt eller en bestemmelse hertil. Refleksiv reference er nu det normale, men autonom reference kan benyttes for at undgå fejlfortolkning:

John_e gav mig *hans_e/sine_e sko på.
Jeg gav Peter_e ?hans_e/sine_e sko på.
John_e gav Peter_e *hans_e/sine_e/hans_e/?sine_e sko på.

Refleksiv reference til det indirekte objekt fra andre komplementer er også mulige, mens refleksiv reference fra frie adverbialer ikke er naturlig:

Jeg betalte ham_e gælden med hans_e/?sine_e egne penge.
Jeg betalte ham_e gælden over hans_e/*sin_e girokonto.

Indholdsmæssigt er der tre slags indirekte objekter på dansk. Hos (Diderichsen 1946, 173-74) skelnes mellem fast og løst indirekte objekt; men den sidste gruppe bør opdeles i to: (1) Valensbundet (fast) indirekte objekt ved ditransitive verber: *Han gav mig pengene.* (2) Benefaktivt indirekte objekt ved monotransitive verber eller subjektprædikat: *Han bagte mig en kage; Han var mig en stor hjælp.* (3) Evaluativt indirekte objekt ('dativus ethicus'), nu sjældent uden for faste udtryk som: *Han er mig en kedelig karl.*

Refleksiv henvisning til indirekte objekt er kun almindelig, når det er valensbundet, og kun når der henvises fra et valensbundet direkte objekt. For benefaktive indirekte objekter kan konstrueres naturlige eksempler med nominal reference fra objekt eller subjektprædikat, og det er her ikke almindeligt at have refleksiv, især når det direkte objekt er et indre objekt:

Jeg bagte Peter hans/??sin yndlingskage.
Jeg sang Anne hendes/*sin yndlingssang!
Det blev Peter hans/*sin hidtil dyreste spøg.

Ved evaluative indirekte objekter må vi bruge ganske hypotetiske eksempler; men der er næppe tvivl om vurderingerne (*ham* skal opfattes evaluativt):

[Han sagde at] jeg var ham for glad for hans/*sine lieder.
[Han sagde at] jeg sang ham hans/*sine lieder for sentimentalt.

Vi skal også omtale de verber der undertiden betegnes som *ergative* og som indgår i konstruktioner med *der* som formelt situativ. Hvis der er to nominaler står de på de indirekte og direkte objekters pladser, og der kan marginalt henvises refleksivt til det første af disse:

Der tilfaldt ham kun hans/?sin tvangsarvelod.
Der skete ham nu hans/?sit livs største ulykke.
Der blev frataget ham en af hans/?sine ejendomme.

Disse konstruktioner kan vurderes på to måder: (1) enten er det andet led et subjekt i den for refleksive pronomener relevante forstand, og den ringe acceptabilitet for refleksiv er da umiddelbart forståelig, (2) eller også er det andet led et direkte objekt, og det første et indirekte objekt, og den ringe acceptabilitet for refleksiv kræver da en særlig forklaring. Vi tror mest på alternativ (2), da alternativ (1) måtte forventes at give en større grad af uacceptabilitet for de refleksive referencer end der synes at være.

Refleksiv reference til direkte objekt

Også til det direkte objekt kan der henvises der refleksivt, nemlig fra visse andre komplemente som objektprædikat og adverbialer der knytter sig nær til verbalbetydningen, men ikke fra indirekte objekt eller frit adverbial:

De gjorde ham [æ] ked af *hans/sin beslutning [].
Blodbadet gjorde ham [æ] forhad af *hans/sine undersætter [].

Jeg fortalte Peter om sin mor.
Jeg sendte ham hjem til sin mor.
Jeg lagde bogen på sin plads.

Jeg gav dens/*sin rette ejermand hunden tilbage.
Jeg hilste ham fra hans/?sin søster.

Hvis såvel subjekt som objekt kan være korrelat for pronomenet, forekommer autonom reference lige uheldig uanset hvad der henvises til:

Peter₁ gjorde John₂ glad for *hans₁/e/sin₁/e afhandling.

Sammenfatning om pronomener i verballed

Reglen er at der kan henvises refleksivt fra et led tilknyttet på et lavere niveau til et led tilknyttet på et højere niveau og ikke omvendt; men selv om direkte og indirekte objekt begge tilknyttes verbet som komplemente, er de indbyrdes ordnet så det indirekte objekt rangerer højere end det direkte, og der kan kun henvises refleksivt fra det direkte til det indirekte objekt.

Der er nogle undtagelsestilfælde hvor der henvises fra et underled i subjektet til et direkte eller indirekte objekt, og refleksiv nok er almindeligst:

Nøgenbilleder af ?ham/sig selv interesserer Peter urimeligt meget.
Bøger om ?ham/sig selv giver Peter en særlig fornøjelse.

5 Refleksiver i infinitte verballed

Et *infinitled* er et verbalhelled lige som en finit sætning, bortset fra at verbet altså er en infinit form, og at der med undtagelse af konstruktionerne med infinitivneksus ikke er noget eksplementled, d.v.s. ikke noget eksPLICIT subjekt. Derimod kan man indholdsmæssigt tale om et *implicit subjekt*. Der er tre verbalformer der kan indgå i infinitled: præsensparticipium, perfektparticipium og infinitiv; men de eneste ledtyper der giver anledning til særlig omtale med hensyn til refleksivbrug er infinitivled.

Selvstændige infinitivled

Et infinitivled der ikke styres af et verbum der subkategoriserer for et infinitivled kan optræde som led i en sætning, der hvor der også kan forekomme et (abstrakt) substantiv. Der henvises refleksivt til det implicitte subjekt også når der ikke er noget korrelat i oversætningen, og selv om der er et muligt korrelat opfattes refleksivet ikke nødvendigvis som bundet hertil:

At dø for sit/*ens fædreland er ærefuldt.
At passe sin/*ens have giver jeg prisen (som den bedste hobby).
At passe sin₁/e have gav han₁ prisen (som den bedste hobby).

Der kan også henvises refleksivt til et led der ikke kan danne basis for refleksiv reference fra et nominalled; forbindelsen mellem pronomet og korrelat er dog her næppe af syntaktisk art, men må beskrives indholdsmæssigt, jf. de to sidste eksempler der syntaktisk ligner hinanden til forveksling:

Peters optræden overraskede hans/*sine gæster.

Peters. yndlingsfornøjelse var at overraske hans₁/e/sine₁ gæster.
Peters. yndlingsfornøjelse syntes at overraske hans₁/e/*sine₁ gæster.

Styrede infinitivled

Hvis infinitiven ikke har noget medkomplement, er der selvsagt kun mulighed for reference til subjektet, og i sådanne tilfælde er der altid obligatorisk sammenfald mellem sætningssubjektet og infinitivledets implicitte subjekt:

Peter begyndte at læse i sin bog.

Ved verber der styrer infinitiv med obligatorisk medkomplement er der mulighed for reflektiv reference til subjektet i oversætningen, forskelligt fra infinitivledets (implicitte) subjekt, eller der kan henvises til et eksPLICIT eller implicit subjekt for infinitiven:

Peter₁ bad mig barbere sig₁.
 Peter₁ så mig prygle sin₁ hund.
 Peter₁ forbød mig (at) besøge ham_{1/2}/sig₁.
 Peter₁ forbød mig (at) besøge hans_{1/2}/sin₁ datter.

Jeg bad Peter₁ barbere sig₁.
 Jeg så Peter₁ prygle sin₁ hund.
 Jeg forbød Peter₁ (at) barbere sig₁.
 Jeg forbød Peter₁ (at) besøge sin₁ datter.

Når infinitivens medkomplement er fakultativt, eller når infinitiven er tilknyttet ved præposition, er reflektiv henvisning til medkomplementet kun mulig når dette også er implicit subjekt i infinitivledet:

Jeg lovede ham at slå hans/*sin græsplæne.
 Jeg nægtede ham at imødekomme hans/*sin bøn.
 Jeg lovede ham at få *hans/sine julegaver hurtigt.
 Jeg nægtede ham at få *hans/sin prøveløsladelse.

Peter₁ overtalte mig til at støtte ?hans₁/sit forslag.
 Jeg overtalte Peter₁ til at trække *hans₁/sit forslag tilbage.
 Peter₁ bad mig om at tale med ?hans₁/sin kone.
 Jeg bad Peter₁ om at tale med *hans₁/sin kone.

Hvis medkomplementet er udeladt kan infinitiven have generel betydning, og så kan der henvises reflektivt til sætningssubjektet, men en reflektiv reference kan også gå på det implicitte subjekt som i det sidste eksempel:

Partileder Mortensen₁ anbefalede at stemme på sit₁ parti.
 Landsfader Martensen₁ anbefalede at stemme efter sin₁ overbevisning.

Hvis både sætningssubjekt og medkomplement er mulige korrelater er reflektiv henvisning totydig, og der er næppe tendens til at foretrække den ene fortolkning for den anden. Autonomt pronomen fortolkes som henvisning til sætningssubjektet eller noget helt tredje, og foretrækkes kun når der fra infinitivledet skal henvises til to forskellige korrelater:

Hun₁ opfordrede hende₂ til at kalde sig_{1/2} Nanna.
 Hun₁ opfordrede hende₂ til at kalde hende_{1/2/3} Nanna.
 Hun₁ bad ham₂ om at gifte sig₂ med hende_{1/3}/?sig₁.

ammenfatning om pronomener i infinitivled

Den hovedregel gælder at der fra et infinitivled kan henvises reflektivt såvel til den lokale basis, infinitivsubjektet, som til en fjernere basis. I infinitiven er der verbalkomplement er den eneste mulige fjernere basis for sætningssubjektet, idet der ikke kan henvises reflektivt til et medkomplement der ikke også er (implicit) subjekt for infinitiven. Hvis medkomplementet er indirekte objekt har vi altså en undtagelse fra reglen om at der kan henvises reflektivt til et indirekte objekt fra de øvrige komplementled.

Regler for reflektivbrugen

grundlag af de ovenstående beskrivelser af den faktiske reflektivbrug af vi nu forsøge at formulere de dertil svarende regler.

Pronominale domæner

Pronominalt domæne er den del af en tekst inden for hvilken de pronominal bindingsregler gælder. På dansk er det praktisk taget identisk med en sætning, så der ikke kan henvises reflektivt fra et led i én sætning til et led i en anden; men der er dog nogle undtagelser der kræver en præcise definition, nemlig (1) adnominal relativsætninger; (2) kløvningskonstruktioner og (3) pseudoklønninger:

[Jeg mødte] en mand (som) jeg ikke troede *t* ville snyde sine venner.
 [Jeg mødte] en mand (som) jeg havde givet *t* sin selvrespekt tilbage.
 [Jeg mødte] en mand (som) jeg havde hjulpet *t* med sine lektier.

Det var Peter der *t* skød sin kone.
 Det var Peter jeg gav *t* sine sko på.
 Det var kun sig selv Peter stoled på *t*.

*Hvad Peter så *t* i spejlet var et vrængbillede af sig selv.
 Hvad kongen var mest bange for *t* var et lynangreb fra sine fjender.
 Hvem jeg pludselig så *t* i sin have var Peter₁!

alle tilfælde er der tale om konstruktioner med en mere eller mindre tydelig relativsætning, og i de to kløvningskonstruktioner er det eneste materiale herudover kopulaverbet *være* og et formelt subjekt *det* eller et formelt lativpronomen. Ved at abstrahere fra sådanne elementer kan der bestemmes finit sætningsstruktur der udgør det faktiske domæne for pronomenerne, og hvori et i sætningsteksten dislokeret led er tilbageført til sit logiske tilknytningspunkt, vist med *t* i eksemplerne. Vi skal betegne denne sætningsstruktur som *referencesætningen* svarende til den pågældende tekst.

hensyn til selve domænebegrebet behøvede vi ikke at indføre en sådan sætning, idet vi blot kunne definere domænerne så de for relativsætninger indfattede korrelatet og for de to øvrige tilfældes vedkommende omfattede hele konstruktionen. Det er imidlertid de syntaktiske og semantiske relationer i referencesætningen der har betydning for reflektivreglerne, og detinger os til at indføre dette hjælpebegreb. I det efterfølgende er det tid forholdene i referencesætningen der skal lægges til grund.

Syntaktisk overordning

Der er tre krav der skal være opfyldt for at et nominalled kan være korrelat for et refleksivt pronomen, nemlig en morfologisk, en syntaktisk og en semantisk betingelse. Morfologisk skal korrelatet være *kompatibelt* med refleksivet i person og tal. Desuden gælder det at korrelatet skal være *syntaktisk overordnet* det led refleksivet indgår i, og at det skal være *basis*, d.v.s. *semantisk subjekt*, i en prædikation hvori refleksivet indgår.

At et led er *syntaktisk overordnet* et andet vil sige at det overordnede led enten strukturelt eller funktionelt har det underordnede led i sit virkefelt. *Strukturel overordning* vil sige at det overordnede led er *adled* i en konstruktion hvor det underordnede led indgår i kerneleddet. Eksempelvis er subjektet i en sætning strukturelt overordnet alle andre led i sætningen end de eventuelle sætningsadverbialer, der netop også er karakteriseret ved at have subjektet i deres virkefelt.

Strukturel overordning er den vigtigste form for syntaktisk overordning, og vi skal først overveje hvad det ville betyde for reflektivreglerne hvis det var den eneste form for syntaktisk overordning. Vi ville da have udelukket reflektiv henvisning mellem leddene i en sideordningskonstruktion, og det stemmer fint med virkeligheden. Men i analogi hermed ville vi også have udelukket reflektiv henvisning mellem de enkelte komplementer i et led, hvis disse tilknyttedes på samme niveau, så reflektiv henvisning fra direkte til indirekte objekt og fra objektprædikat til objekt ville være udelukket, og her er forholdet jo det at sådanne henvisninger er almindelige.

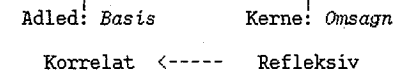
Vi har derfor suppleret begrebet strukturel overordning med en funktionel prioriteringsregel der gælder for led der er komplementer til samme verbal-kerneled, og *funktionel overordning* vil da sige at det overordnede led er højere placeret end det underordnede led på den funktionelle prioritetsskala: (1) indirekte objekt, (2) direkte objekt, subjektprædikat, (3) objektprædikat, andre komplementer.

En anden løsning er at lempe den syntaktiske betingelse, så der tillades reflektiv reference også til strukturelt *sidestillede* led, og det funktionelle overordningskrav måtte så udledes af den semantiske betingelse om prædikation. En sådan udledning kunne begrundes med de typiske semantiske roller der indtages af de to objekter: det indirekte som *Experienter*, *Benefactive* o.l. og det direkte som *Theme* o.l.; men det virker dog ikke overbevisende, ligesom der er den ulempe ved denne løsning at den gør reflektiv henvisning mellem leddene i sideordningskonstruktion til en syntaktisk plausibel mulighed der må udelukkes ved et postulat om at et prædikationsforhold mellem sideordnede led er principielt umuligt, hvilket næppe er rigtigt.

Prædikationsbasis

Den semantiske betingelse for reflektiv henvisning er som nævnt at der henvises til et led der er *basis* for en prædikation som refleksivet indgår i. I almindelighed vil prædikationsforholdet være afspejlet syntaktisk, så prædikationens basis er adled til et kerneled der udgør prædikationens omsagn:

Konstruktion: Prædikation

Betingelsen om strukturel overordning vil være opfyldt, hvis prædikationen har denne struktur, så hvis den var den eneste mulige prædikationsstruktur kunne den syntaktiske betingelse undværes. Vi har imidlertid set at der også ofte foreligger prædikation mellem de enkelte komplementer i et verballed og har derfor opstillet den syntaktiske betingelse som ovenfor beskrevet.

Der forekommer endvidere tilfælde hvor der henvises refleksivt selv om den syntaktiske betingelse ikke er opfyldt. Vi har dog kun bemærket eksempler af følgende type, hvor der refereres 'den gale vej', nemlig fra et adled i et strukturelt overordnet led (subjektet) til et strukturelt underordnet led (et objekt). Der er her næppe tale om specielle syntaktiske forhold, men om at den semantiske mulighed for prædikation foreligger på trods af syntaksen:

Bøger om ?ham./sig. selv giver Peter. en særlig fornøjelse.
Bøger om ?ham./sig. selv fornøjer Peter. meget.

Med dette tilfælde som den eneste undtagelse gælder det at ved reflektiv henvisning er den syntaktiske betingelse altid opfyldt, og den semantiske betingelses hovedfunktion er da også at bestemme enkelte syntaktisk tilladte henvisninger som semantisk umulige. Det gælder således ved pronominal reference fra et frit adverbial i et nominalled til et genitivt bestemmerled, hvor reflektiv henvisning kun er mulig hvis nominalets kerneled har prædikativ karakter, så adverbialet ville kunne opfattes som f.eks. tids- eller stedsadverbial i en sætning svarende til nominalledet. Tilsvarende må det være den semantiske betingelse der forhindrer reflektiv reference fra infinitiv til et medkomplement der ikke er implicit subjekt for infinitiven.

Den generelle tendens er altså at den semantiske betingelse er strengere end den syntaktiske, og den naturlige konsekvens ville derfor være at droppe den syntaktiske betingelse; men der er to situationer hvor man så måtte postulere at den semantiske betingelse ikke var opfyldt, mens et sådant postulat er unødvendigt når den syntaktiske betingelse opretholdes.

Den ene situation drejer sig som tidligere nævnt om sideordningskonstruktioner, hvor reflektiv henvisning mellem leddene ikke forekommer, selv om der indholdsmæssigt ikke er stor forskel på sideordning og underordning, jf. eksempelparret *Jeg mødte Peter og hans børn / Jeg mødte Peter med sine børn.*

Den anden situation hvor reflektiv synes udelukket af syntaktiske grunde er henvisning til et indirekte eller direkte objekt fra et medialadjunkt, altså et indholdsadverbial der ikke er umiddelbart knyttet til verbalhandlingen:

Vi gav ham til hans/*sin store overraskelse et ur.
Vi gav ham et ur på hans/*sin fødselsdag.

I sådanne eksempler må man kunne hævde at der foreligger en prædikation mellem nominalet og adverbialet: *Peter blev overrasket*, *Peter havde fødselsdag*, og når reflektiv henvisning alligevel ikke er mulig synes det at skyldes at den syntaktiske struktur ikke muliggør denne henvisning.

7 Regelsammenfatning

Vi kan sammenfatte diskussionen til nedenstående regler for refleksive pronomens brug i nutidigt dansk. Reglerne gælder for en *referencesætning*, der normalt er identisk med den mindste finitte sætning pronomenet indgår i; men hvis denne er en *relativsætning* eller en del af en *kløvnings-* eller *pseudokløvningskonstruktion* er *referencesætningen* en tilsvarende selvstændig sætning hvor det dislokerede led står på sin normale plads. Refleksivet skal finde sit korrelat i *referencesætningen* efter følgende regler:

1. *Morfologisk betingelse*: Korrelatet skal være være *kompatibelt* med refleksivet, d.v.s. det skal være 3. person, og hvis refleksivet er *possessivt* skal korrelatet endvidere være *ental*.

2. *Syntaktisk betingelse*: Korrelatet skal være *syntaktisk overordnet* det led refleksivet indgår i, hvilket vil sige at korrelatet enten *strukturelt* eller *funktionelt* er *overordnet* refleksivet og har det i sit virkefelt:

A. *Strukturel overordning* vil sige at det *overordnede* led er *adled* i en konstruktion hvor det *underordnede* led indgår i *kerneleddet*. Det *implicitte* subjekt i en *infinitivkonstruktion* skal i denne forbindelse opfattes som *overordnet* *adleddene* i konstruktionen.

B. *Funktionel overordning* vil sige at det *overordnede* led er *højere* placeret end det *underordnede* led på den *funktionelle prioritetsskala*: (1) *indirekte objekt*, (2) *direkte objekt*, *subjektprædikat*, (3) *objektprædikat*, andre *komplement*er.

3. *Semantisk betingelse*: Korrelatet skal være *basis*, d.v.s. *logisk subjekt*, i en *prædikation* hvori refleksivet indgår som en del af *omsagnet*.

Disse regler beskriver hvilke muligheder et *refleksiv* har for at finde sit korrelat, men beskæftiger sig ikke med de tilfælde hvor der kan være flere mulige korrelater til samme pronomen.

Litteratur

Brandt 1990

Brandt, Søren: *Refleksiverne i nudansk*. Privattytryk, 62 sider, kan fås hos forfatteren (100 kr., kun mod forudbetaling).

Diderichsen 1939

Diderichsen, Paul: *Om Pronominerne sig og sin*. Acta Philologica Scandinavica 13, 1 - 95.

Diderichsen 1946

--- : *Elementær dansk Grammatik*. 3. udgave, 5. oplag 1971. Gyldendal.

Mikkelsen 1911

Mikkelsen, Kr.: *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg*. Håndbog for viderekomne og lærere. Lehmann & Stages Forlag.

SYDSLESVIGDANSK - ET INTERFERENSSPROG?

Af Kurt Braunmüller (Universität Hamburg)

0. Indledende bemærkninger

Som Sydslesvigdansk (SyD) betegnes den sproglige variant af dansk, der tales syd for grænsen. SyD betragtes vel fra dansk side nærmest som en del af rigsdansk, i hvert fald ikke som dialekt eller slet ikke som sociolekt eller blandingssprog (interlanguage). Selv om den genuine dialekt, sønderjysk, faktisk er gået stærkt tilbage i Mellemslesvig og efterhånden kun tales af en del af den ældre generation direkte syd for grænsen (jf. f.eks. Ryge Petersen 1975), har SyD ikke overtaget dialektens funktion. Derimod har SyD altid fungeret som en slags *gruppesprog* for en stor del af det danske mindretal syd for grænsen.

Ligesom de fleste andre mindretalssprog har SyD været udsat for en meget stærk påvirkning fra det dominerende sprog (her altså tysk). Resultatet har faktisk været en variant af det danske sprog, som er præget af germanismer og konstruktioner, som ikke er særlig frekvente i dansk rigsmål. Selv udtalen, især prosodien, viser mange træk, der er typiske for tyskere, som har lært dansk som fremmedsprog. Således kan der opstå det indtryk, at SyD faktisk er en slags *interferenssprog*.

I det følgende ville jeg argumentere for, at en sådan synsvinkel er temmelig ensidig, selv om der findes en del objektive lingvistiske grunde, der taler for en sådan interpretation. I stedet for at uddybe denne argumentation, vil jeg hellere gøre opmærksom på en hel anden, væsentlig funktion af SyD for det danske mindretal, der kan betegnes bl.a. som *identifikationsfunktion*.

For øvrigt er genuin sproglig interferens typisk for mange andre mindretals- eller nabosprog, f.eks. tysk i Belgien eller fransk i Schweiz.

1. Argumenter for Sydslesvigdansk som interferenssprog

Det er ikke særlig svært at finde eksempler på sproglig